
AERONAUTICA MILITARĂ ÎN BĂTĂLIA AERIANĂ PENTRU ROMÂNIA ÎN PRIMA ETAPĂ A CAMPANIEI DIN VEST (AUGUST - SEPTEMBRIE 1944)

Jănel TĂNASE*
Cristian MANOLACHI**

Military aeronautics in aerial battle for Romania in the first stage of the west campaign (august - september, 1944)

Abstract

The political act of August 23, 1944 is the official expression of the real state of mind in the country and expresses the true feelings cherished by the Romanian people. This explains why the state institutions and especially the army acted from the first moment and without hesitation according to the new orientation, in conditions of crisis, with an immediate and total change of direction. Due to these exceptional conditions and unsuitable for action, the contribution of the Romanian Army to the cause of the United Nations is valuable, interesting and noteworthy. It is a unique fact in history for an army to make a change of direction in the midst of military operations and this to be achieved without disturbances and especially without the slightest failure. Along with comrades from the land and navy branches, Air Force was present on duty, intervening immediately after the royal proclamation, 8-10 hours before the intervention of the land forces, with all the harsh conditions in which it was in the first hours and days of action.

Cuvinte cheie: *Aeronautică, aviație, escadrilă, forțe aeriene, misiune aeriană, zbor.*

Keywords: *Aeronautics, aviation, squadron, airforce, air mission, flight.*

Introducere

De la complexul eveniment de natură politico - militară declanșat la 23 August 1944 au trecut 75 de ani. Deși a generat consecințe geo - strategice incomensurabile în desfășurarea celui de-Al Doilea Război Mondial analiza istorică a acestuia este, în ultimul timp, din ce în ce mai puțin prezentă, spre deosebire de timpurile nu de mult trecute, când era dezvoltat și ideologizat peste măsură de autori situați de o parte sau alta a baricadei politice, iar în viață se mai afla unul din artizanii principali ai momentului, regele Mihai.

Situația premergătoare întoarcerii armelor și realinierii României la Națiunile Unite a fost extrem de complicată. Pregătirea acestui eveniment a fost realizată în secret,

* Comandor aviator (r) lector universitar, doctor, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă” Brașov.

** Comandor aviator, doctorand, șeful Serviciului personal și mobilizare la Statul Major al Forțelor Aeriene.

Palatul Regal fiind direct implicat prin participarea la diferite întruniri clandestine, desfășurate în casele conspirative ale opozanților de stânga ai regimului la putere.

Dar această acțiune nu a fost singulară. Însuși guvernul mareșalului Antonescu încerca, pe diferite canale diplomatice, obținerea unui armistițiu. Binecunoscute sunt cele care l-au avut în prim-plan pe prințul Barbu Știrbey¹ care, în luna februarie 1944, s-a deplasat și a negociat în secret, la Cairo, cu trimișii diplomației din Marea Britanie, S.U.A. și U.R.S.S., discuții fără succes și suspendate după debarcarea aliată din Vestul Europei, cele de la Stockholm, între reprezentantul Guvernului României, Frederic Nanu și consilierul de legație George I. Duca, din partea opoziției și ambasadoarea sovietică Kollontay, de asemenea fără efect, ca urmare a desfășurării evenimentelor din România și, în special, cele petrecute după 23 august 1944.

Nu lipsite de importanță sunt negocierile guvernamentale de la Ankara care l-au avut ca protagonist chiar pe Mihai Antonescu, acțiuni prezentate regelui chiar și în perioada detenției din saffe-ul din Casa Nouă².

Fără a intra în detalii cu privire la consecințele militar - strategice, logistice și politice, putem aprecia fără echivoc că acțiunea României, prin Actul de la 23 August 1944, a constituit unul dintre evenimentele de însemnătate decisivă ale celui de-Al Doilea Război Mondial, prin dezagregarea întregului sistem militar german din Europa de Sud - Est, privarea Reich-ului de aprovizionările cu carburanți din marele perimetru petrolifer de la Ploiești și cu alte produse, criza politică în lanț declanșată în Bulgaria, Iugoslavia și Grecia și alăturarea potențialului României la Coaliția Antihitleristă, scurtând războiul cu circa 200 de zile.

Relevant în acest sens este raportul înaintat lui Hitler de generalii Keitel și Guderian despre „**capitularea României**” (*termen folosit în documentele germane pentru actul de la 23 August 1944*), care prezintă, în esență, noua situație din Sud-Estul Europei: „Capitularea României, pe lângă consecințele imediate de ordin militar, a produs în același timp și o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea teritoriului nu numai al României, ci și al Bulgariei, Iugoslaviei și Greciei, punând în pericol toată armata germană din Balcani. Deosebit de pierderea pozițiilor din Carpați, pierderea grânarului și petrolului românesc constituie o mare și grea lovitură, în urma căreia armatele ruse vor putea ajunge, în vreo câteva săptămâni, în fața Budapestei. Dat fiind că aceasta este, în decurs de 30 de ani, a doua oară când România trădează cauza Germaniei, se impune a se lua toate măsurile ca România să dispară de pe harta Europei și poporul român să dispară ca națiune...”³.

Situația trupelor străine și române

Pe teritoriul și în proximitatea României, la 23 august 1944, trupele străine aveau o dislocare semnificativă:

- 624.635 de militari aparținând forțelor germane din care pe front - 390.873 militari, în etape (deplasare) – 128.680 militari, în interiorul țării – 70.832 militari, în aeronautică și marină – 36.248 militari;

¹ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Univers Enciclopedic Românesc, București, 1997, p. 423.

² *Ibidem*, p. 172.

³ Arhivele Istorie Centrale, fond *Casa regală*, dosar nr. 12 bis/1945, f. 231.

- în partea de Nord - Est și de Est a țării forțe germane aparținând Grupului de Armate „Ucraina de sud”, care avea în compunere 25 de divizii germane și 20 de divizii române;

- în partea de Nord - Vest se găseau trupe de ocupație ungare și Germane⁴;

- în zona de interior se găseau trupe germane dislocate în cele mai importante zone strategice. Efectivele erau dispuse în 800 de puncte organizate militar, în special în București, Ploiești și Valea Prahovei, care ofereau Wehrmachtului avantaje majore în exercitarea rolului de forță de ocupație, forță care mai putea conta pe 40.000 de oameni din formațiunile paramilitare constituite din elementele Grupului Etnic German. Totodată, în afara misiunilor militare pentru armata de uscat și armata aerului cu dislocarea în capitală, în România mai funcționau Comandamentul Aprovizionării pentru Frontul de Est, Comandamentul Trupelor de Uscat din Dobrogea, Comandamentul „Amiral Marea Neagră” și altele de mai mici dimensiuni, încadrate cu personal bine pregătit, capabil să coordoneze acțiunile de reprimare sau să preia conducerea nemijlocită a trupelor. În țările vecine se aflau 54 de divizii și 3 brigăzi germane, ungare și bulgare care puteau interveni cu rapiditate în România⁵.

Situația trupelor Române, deși complicată, nu era disperată, organismul militar românesc la 23 august 1944 fiind structurat, pregătit și înzestrat corespunzător cerințelor luptei moderne. Armata Română dispunea de peste 1.170.000 militari (39.697 ofițeri, 50.913 subofițeri și 1.059.579 trupă) și alte categorii de personal. Semnificativ este faptul că marea majoritate a efectivelor, 740.080 militari (63,2%) erau încadrate în comandamente, mari unități, unități și formațiuni dislocate în țară⁶.

Armata a 3-a se afla în apărare la nord de Dunărea Maritimă, la flancul drept al Grupului de Armate „Ucraina de sud”, iar în nord - estul țării se găseau intercalate în dispozitivul de luptă german, marile unități și unități subordonate Armatei a 4-a.

Cu forțele celor nouă mari unități aflate în seara zilei de 23 august în retragere spre sud, cu cele zece mari unități, aproape intacte, ale Armatei a 4-a, cu detașamentele de fortificații, cu Divizia 10 infanterie dislocată la Sud de fluviu și cu alte mari unități române care puteau interveni operativ în luptă, comandamentul român ar fi putut opune o rezistență puternică pe aliniamentul Dunărea maritimă, linia fortificată și Carpații răsăriteni. În orice moment putea interveni în sprijin Divizia 9 Infanterie dislocată în Dobrogea.

Deși suferiseră pierderi în timpul ofensivei sovietice de la Iași - Chișinău, Comandamentele Armatelor a 3-a și a 4-a Române stăpâneau situația, controlau mișcările trupelor din subordine, erau capabile să acționeze în orice moment pentru îndeplinirea misiunilor încredințate. Replierea în etape succesive a celor două armate pe aliniamentul Carpații Orientali - zona fortificată Focșani, Nămolosa, Brăila - Dunărea maritimă fusese ordonată de mareșalul Ion Antonescu încă de la jumătatea zilei de 22 august 1944, acesta considerând încă posibilă blocarea pătrunderii sovietice și stabilizarea frontului pe această poziție puternică de apărare.

⁴ Ștefan Pascu (coord.), *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. 2, Editura Militară, București, 1989, pp. 24 - 25.

⁵ Arhivele Militare Române, (în continuare AMR), fond 948, dosar 758, f. 25.

⁶ Ștefan Pascu (coord.), *op.cit.*, p. 27.

După arestarea mareșalul Antonescu și a lui Mihai Antonescu, în seara zilei de 23 august s-a citit la radio proclamația regelui către țară. Analiza acestora scoate în evidență fapte și neadevăruri istorice, care puteau influența decisiv soarta țării:

- poporul român nu fusese consultat pentru declanșarea acestui act, așa cum era menționat în primul alineat, iar armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, nu exista, fiind încheiat după trei săptămâni, la 12 septembrie 1944, iar clauzele sale au fost dezastruoase pentru România;

- nu fuseseră negociate garanții cu Națiunile Unite pentru independența țării și neamestecul în treburile interne sau recunoașterea nedreptății Dictatului de la Viena;

- nu existau garanții pentru demersul final al acestui act, respectiv „înfăptuirea României de mâine, a unei Românie libere, puternice și fericite”, ci dimpotrivă, se deschidea drumul pentru decenii de întuneric, departe de lumea liberă și civilizată⁷.

Armata a răspuns rapid noii orientări politice și militare a țării⁸, încetând, într-o situație militară extrem de complexă, acțiunile militare împotriva forțelor sovietice, desprinzându-se din dispozitivul german. Este un fapt unic în istorie ca o armată să schimbe sensul politico - militar în pline operațiuni și aceasta să se realizeze instantaneu și fără perturbații și, mai ales, *fără cea mai mică defecțiune*⁹.

Acțiunile aeronauticii militare române

Cadrul în care s-au desfășurat acțiunile Armatei și Aeronauticii Militare Române pe Frontul de Vest au cuprins următoarele etape:

Faza I: Curățirea teritoriului român de trupele germane, 24 august - 8 septembrie 1944;

Faza a II-a: Acoperirea înaintării și concentrării trupelor soviet - române și eliberarea Ardealului de Nord, septembrie - 25 octombrie 1944;

Faza a III-a: Operațiunile din Ungaria, 26 octombrie - 20 decembrie 1944;

Faza a IV-a: Operațiunile pentru eliberarea Cehoslovaciei, 21 decembrie 1944 - 12 mai 1945¹⁰.

La 23 August 1944, Aeronautica Militară Română dispunea de următoarele comandamente, mari unități, unități și formațiuni: Subsecretariatul de Stat al Aerului, Statul Major al Aerului, Corpurile 1 și 3 Aerian, Regiunile 1, 2 și 3 Aeriene, Comandamentul Artileriei Antiaeriene, Comandamentul Apărării Passive,

⁷ AMR, fond 8535-Corpus 1 Aerian, Jurnal de Operații, *Campania contra germane - maghiarilor și eliberarea Transilvaniei de Nord*, f. 1.

⁸ Despre încălcătura emoțională deosebită generată de aceste evenimente, generalul de flotilă aeriană Ion-Stratulat DOBRAN relatează: „A venit lovitura de stat de la 23 august 1944, când aliatul german a devenit *bestia fascistă*. Am receptat evenimentul de la 23 august 1944 cu destulă confuzie, la început. Nu știam exact ce s-a întâmplat sau ce se va întâmpla, cum am știut ulterior. Dar eram ofițeri și ne-am supus ordinelor. Pe 23 august 1944 am făcut protecție de Stukas-uri, ultima mea misiune pe frontul de est. De pe Poești - Leordeni am participat la apărarea capitalei. Și am apărut-o. Am tras în nemți fără cruțare, după ce au bombardat-o. Toate frământările noastre de cinste și onoare față de nemți, din zilele anterioare au căzut în fața evidenței”.

⁹ Cpt. cdor. av. Nicolae Grigore, *Contribuția Aeronauticii pentru desrobirea Ardealului și libertatea omiei*, în „Revista Aeronauticii”, Anul XIX, Aprilie - Iunie 1945, p. 16.

¹⁰ *Ibidem*, p. 15.

Comandamentul Școlilor și Centrelor de Instrucție ale Aeronauticii, Brigada geniu aeronautic.

Acestea subordonau 11 flotile de aviație (3 de vânătoare, 3 de bombardament, 3 de informații, 1 de hidroaviație, 1 de aerostație), cu 20 grupuri de aviație a 71 escadrile (1.646 avioane, din care 508 de luptă și 1.138 școală și antrenament), 3 batalioane de aerostație (10 companii), 4 brigăzi de artilerie antiaeriană cu 11 regimente, 2 regimente transmisiuni aero, 1 regiment de pionieri aero, 1 regiment de apărare pasivă, 1 batalion de parașutiști, servicii de informare aeriană, organe tehnice pentru amenajări aerodromuri, formații de balizaj și construcții, etc.¹¹.

În total, structurile de aeronautică dispuneau de 37.196 militari, 1.967 ofițeri, 4.676 subofițeri (naviganți și nenaviganți) și maiștri militari, 30.555 trupă¹², iar unitățile operative dispuneau de 511 echipaje la care se adăugau cele neoperative din interior.

Noua orientare politică a surprins unitățile în deplasare, astfel încât nu au putut fi informate la timp cu privire la conduita de adoptat față de armata germană, iar deplasarea punctelor de comandă și unităților către sud s-a realizat sub presiunea precipitată a evenimentelor¹³.

În Faza I a operațiunilor Aeronautica Regală Română a participat la următoarele acțiuni de luptă: acțiuni aeriene în teritoriul național, 23 - 31 august 1944; acțiuni terestre pentru apararea aerodromurilor și a teritoriului, 23 - 31 august 1944; participarea la operația de acoperire a frontierelor și a concentrării trupelor româno-sovietice în Transilvania; refacerea și reorganizarea aeronauticii, 1 - 6 septembrie 1944; acțiuni independente desfășurate de C1 Aerian, 1 - 8 septembrie 1944; concentrarea unităților de aeronautică pe noua zonă de operații, 6 - 8 septembrie 1944.

În contextul desfășurării politico - militare din vara anului 1944, în noaptea de 23/24 august 1944, pe baza directivei emise de Marele Stat Major, Statul Major al Aerului a transmis comandanților marilor unități și unități de aeronautică misiunile pe care le aveau de îndeplinit în noua situație: „Armata germană a devenit singura noastră inamică. În consecință, se va trece imediat la o acțiune generală contra tuturor comandamentelor, unităților și formațiunilor de serviciu germane în scopul de a le dezarma sau a le alunga peste frontieră în cel mai scurt timp. În acest scop se va acționa cu cea mai mare iuțeală și cu toată energia, căutându-se să se obțină cât mai complet surprinderea. Se va organiza de îndată distrugerea tuturor unităților și formațiunilor zburătoare germane, fie prin acțiuni directe, fie prin împiedicare aterizărilor și decolărilor printr-o pânză de trageri cu arme automate de jur împrejurul terenurilor germane de aviație”¹⁴.

În această subfază a operației de curățire a teritoriului vechiului Regat, reorganizarea unităților și concentrarea lor în zona Sibiu - Balomir, structurile

¹¹ Nicolae Batolescu, Carmen Zgăvârdici, et al, *Istoria Aviației Române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, pp. 271 - 273.

¹² A.M.R., dosar 1036/54, ff. 336 - 358, dosar 686/75, f. 59, anexa 1.

¹³ *Ibidem*, ff. 14 - 15.

¹⁴ Colonel Corneliu P. Vasiliu, *Școala aripilor românești. File din istoria Școlii Militare de Ofițeri Activi de Aviație*, Editura Militară, București, 1978, pp. 122 - 123.

aeronautice s-au aflat sub comandamentul direct al Statului Major al Forțelor Aeriene, ulterior depinzând de acesta numai din punct de vedere organizare, dotare și încadrare¹⁵.

Aeronautica a acționat atât prin misiuni aeriene, dar și terestru pentru eliberarea tenurilor proprii de amenințarea formațiunilor germane și pentru sprijinul acțiunilor desfășurate de forțele terestre.

Misiunile aeriene au fost concentrate în zonele principale de luptă: București - Zona Petrolieră, Brașov - Făgăraș - Blaj - Mediaș - Turda, Sibiu.

În misiunile terestre Aeronautica a acționat cu unitățile de aviație, artilerie antiaeriană, geniu aero și parașutiști, precum și cu școlile militare dislocate în aceste zone fierbinți, în special la București, în luptele de la Băneasa și Pipera.

Au fost executate în principal misiuni de recunoaștere aeriană în zonele de concentrare ale inamicului și pe marile artere de comunicație, inclusiv Dunăre, intervenție în aer asupra formațiilor aeriene adverse pentru a paraliza acțiunile aeriene desfășurate asupra Capitalei și terenurilor de aviație proprii, precum și împiedicarea aducerii de forțe suplimentare pe calea aerului din Iugoslavia, intervenție la sol asupra concentrărilor de forțe inamice, centrelor de rezistență, coloanelor și convoaielor în retragere pe comunicațiile principale și pe Dunăre.

Deși intervenția structurilor de aeronautică nu a împiedicat atacurile aeriene asupra capitalei, aceasta a reușit să producă mari pierderi inamicului, să slăbească progresiv și să limiteze în timp atacurile, până la completa paralizare. Importanța acestor acțiuni este concretizată în împiedicarea aducerii de forțe pe calea aerului și realizarea legăturilor de comandament, celelalte mijloace de transmisiuni fiind inexistente sau ineficace, capitala fiind complet lipsită câteva zile de legătura cu exteriorul.

În această perioadă au fost executate 246 ieșiri avion cu 320 ore de zbor, doborâte 59 de avioane inamice, 24 în lupte aeriene, majoritatea avioane de bombardament greu și transport, 35 de avioane fiind doborâte de artileria antiaeriană. Pierderile proprii materiale s-au cifrat la 34 avioane, din care 4 în lupte aeriene, 3 distruse la sol și 27 confiscate de inamic pe aerodromul Focșani. Au căzut la datorie, morți, răniți sau dispăruți 71 ofițeri, 93 maiștri și subofițeri și 618 trupă, 157 fiind din categoria personalului navigant¹⁶.

După 1 septembrie Corpul Aerian Român destinat să participe la acțiunile aeriene pe Frontul de Vest și-a stabilit punctul de comandă la Sibiu, cu următoarea ordine de bătaie¹⁷:

Nr. crt.	MARI UNITĂȚI/UNITĂȚI	DISLOCARE
1.	Comanda Corpului Aerian	<i>Sibiu</i>
2.	Escadrila 2 Recunoaștere	<i>Turnișor-Sibiu</i>
3.	Escadrila 11 Observație	<i>Varadia-Arad</i>
4.	Escadrila 12 Observație	<i>Drâmbari, Turnișor-Sibiu, Mediaș</i>
5.	Escadrila 114 Legătură	<i>Șura Mică, Șura Mare</i>

¹⁵ Cpt. cdor. av. C. Perju, *Aviația noastră în războiul din Vest*, în „Revista Aeronauticii”, Anul XX, Nr. 1 - 2, Ianuarie - Februarie 1946, p. 8.

¹⁶ Cpt. cdor. av. Nicolae Grigore, *op. cit.*, pp. 22 - 25.

¹⁷ Cpt. cdor. av. C. Peju, *op. cit.*, pp. 13 - 14.

6.	Escadrila 44 Vânătoare	<i>Turnișor-Sibiu, Ghimbav</i>
7.	Grupul 2 Vânătoare	<i>Turnișor-Sibiu, Balomir, Mediaș</i>
8.	Grupul 6 Vânătoare	<i>Turnișor-Sibiu</i>
9.	Grupul 9 Vânătoare	<i>Turnișor-Sibiu, Balomir</i>
10.	Grupul 5 Bombardament	<i>Balomir Vest</i>
11.	Brupul 6/3 Bombardament Picaș	<i>Balomir Est</i>
12.	Grupul 8 Asalt	<i>Balomir Vest</i>
13.	Secția Foto Nr. 5	<i>Sibiu</i>
14.	Compania Transmisiuni	<i>Sibiu</i>
15.	Brigada 1 Artilerie Antiaeriană	<i>Sibiu-Brașov-Făgăraș-Brad-Petrești-Mediaș</i>
16.	Brigada 2 Artilerie Antiaeriană	<i>Mediaș-Cisnădia-Simeria-Balomir-Blaj-Timișoara</i>

În toată această perioadă unitățile de aeronautică au trebuit să depășească greutățile inerente desprinderii de vechiul aliat și retragerii din Moldova determinate de lipsa mijloacelor de transport aerian și terestru care au condus la imposibilitatea evacuării în totalitate a materialului tehnic și administrativ de pe terenurile inițiale și cele intermediare, faptul că unitățile au fost surprinse în deplasare de Proclamația regelui a determinat imposibilitatea informării la timp cu privire la zonele de deplasare și atitudinea față de Armata Germană, pierderea unei părți din materialul volant al unităților ce se găseau încadrate în unități germane care au confiscat avioane și au reținut personalul (Grupul 6 Stuka), întreruperea legăturilor de comandament, inclusiv cu capitala, care a condus la imposibilitatea realizării sistemului de comandă și control.

Perioada dintre 1 și 9 septembrie a fost una dintre cele mai critice, o serie de condiții nefavorabile influențând negativ desfășurarea acțiunilor de luptă, respectiv: modificarea și descompletarea dispozitivului de luptă al artilerie antiaeriene datorate transferului de material pentru sprijinul misiunilor terestre sau ca material antitanc; lipsa aviației pentru sprijinul operațiilor terestre și pentru a respinge atacurile aeriene; ineficacitatea avioanelor IAR 80, depășite tehnic către sfârșitul războiului, care nu au făcut față misiunilor de vânătoare, ceea ce a condus la pierderi mari în material și personal navigant; insuficiența legăturilor de comandament cu organele superioare și lipsa unui organ de coordonare în Transilvania au îngreunat desfășurarea misiunilor de luptă; lipsa legăturilor telefonice care au determinat utilizarea o lungă perioadă de timp a legăturilor radio; starea precară a terenurilor de zbor, dar și a unor structuri specializate pentru mentenanța tehnicii, au generat mari indisponibilități la material; dificultăți de aprovizionare și transport a materialelor pentru asigurarea desfășurării oportune și eficace a misiunilor planificate, potrivit nevoilor operative ale frontului¹⁸.

Greutățile prezentate au pus la grea încercare executarea relațiilor de comandament, operațiilor aeriene și funcționării serviciilor. Cu toate acestea ele au fost soluționate și depășite prin stilul de conducere viguros, voința dărză și munca neobosită a tuturor factorilor implicați.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 19 - 20.

Concluzii

Cu toate condițiile vitrege în care se găseau comandamentele și unitățile în August 1944, prin disciplină și spirit patriotic legendar s-a reușit să se intervină prompt și eficace în luptă, încă din primele momente ale schimbării de sens politic. Modestă cantitativ, dotată cu un material nu tocmai corespunzător, dar încadrată cu un personal viguros care a înțeles chemarea istoriei naționale, Aeronautica Militară Română și-a adus contribuția sa esențială la operațiunile care au decurs din actul politic de la 23 August 1944, contribuție apreciată și elogiată la adevărata valoare de aviațiile cu care sau alături de care a luptat, inamice sau prietene.